

کشف مسکوکات طلائی غزنویان از چهار دره قندوز

احمد علی کهزاد

فرستنده: بنیاد فرهنگی کهزاد

مسکوکات هر دوره و هر سلاله در مطالعات تاریخی نقش بزرگی دارد و سکه بحیث یک سند موثق و غیر قابل انکار به دوره پادشاه مربوطه و سلاله و دودمان آن روشنی زیادی می اندازد و بسا اتفاق افتاده که از روی سکه و محل ضرب سکه تاریخ دوره پادشاهی و قلمرو سلطنت شاهی خوبتر و روشنتر تثبیت گردیده است.

گذشته از دوره های قدیم پیش از اسلام که بیشتر کرونولوجی تاریخی به اساس طبقه بندی مسکوکات بعمل آمده است، در دوره های اسلامی به علت عدم دقت مؤرخان بسا مسایل تاریخی از قبیل جلوس و ختم سلطنت و تولد و وفات شاهی ذریعه مسکوکات تصحیح یا بکلی روشن شده است.

مربوط به دوره غزنوی تا حدی مسکوکات مختلف طلائی و نقره ئی و مسی در دست است. چه در موزه کابل و چه در موزه های کوچک ولایات و چه در موزه های خارج سکه های نقره ئی زیاد است. رویهمرفته مسکوکات طلائی دودمان آل ناصر کمباب و علی العموم مسکوکات شاهان اخیر آن سلاله از نظر عیار طلائی ضعیف است. مسکوکات طلائی این زمان که آنرا «دینار» میخوانند بیشتر از روی سکه های معاصر خلفای عباسی تقلید شده و نازک و پهن است. عیار طلائی مسکوکات سلطان های غزنوی، مخصوصاً در اخیر این دوره خیلی کم است به نحوی که آنرا «طلائی کاهی» میتوان خواند. در بعضی موارد دینار ها طوری سفید میزند که گوئی از نقره باشند.

قرار اطلاعی که اخیراً بدست آمده در اواسط ماه دلو 1338 از علاقه داری «چهار دره قندوز» یک عده مسکوکات طلائی و مقداری زیور آلات طلا در میان دو ظرف کوچک گلی کشف شده که در نتیجه به موزه کابل رسیده است. تعداد مسکوکات تا جائی که بدست آمده و به موزه توصیل کرده است یکصد و هفتاد و شش (176) دانه است که وزن عمومی آن به یکصد و چهل و سه مثقال بالغ میشود. زیورآلات مکشوفه 20 مثقال وزن دارد. این مسکوکات در حالیکه میان ظرف گلی بود از کنار حوضی از محال چهار دره قندوز کشف گردیده است.

تا جائی که عجالتاً بصورت مقدماتی مطالعاتی بعمل آمده در بین مجموعه 96 عدد سکه طلائی مربوط به سلطان ابراهیم بن مسعود غزنوی دیده شده است. سکه هائی از طغرل و فرخزاد هم در آن میان است و مخصوصاً یک سکه پادشاه اخیرالذکر دلچسپ است که در سال 443 هجری قمری بضرب رسیده، حال آنکه معمولاً مؤرخان شروع سلطنت او را به سال 444 ه.ق. نسبت داده اند.

مسکوکات طلائی سلطان ابراهیم غزنوی اهمیت بسیار دارد. زیرا تا جائی که دقت بعمل آمده است عجالتاً فقط هشت عدد مسکوکات طلائی او بنظر سکه شناسان رسیده است که 5 عدد آن در موزه کابل و سه عدد دیگر در موزه ارمیتاژ در لنینگراد وجود داشت و اینک قراریکه اشاره کردیم دفعتاً به تعداد 96 سکه جدید به مسکوکات طلائی این پادشاه افزوده شده است.

سلطان ابراهیم پسر سلطان مسعود پسر سلطان محمود غزنوی در میان سلاله غزنویان کسی است که دوره سلطنت او از همه سلطان های غزنوی طولانی تر بوده زیرا در سال 451 هجری قمری بر تخت نشسته و بنا بر قولی در 481 و بنا بر قولی دیگر در 492 چشم از جهان پوشیده و بطور اقل هم اگر سنجیده شود 40 سال کامل سلطنت کرده است.

شبهه ئی نیست که در زمان سلطنت سلطان ابراهیم سلجوقیان بر حواشی شمالی قلمرو حکمفرمائی غزنویان حتی بر بلخ چیره شده و در حواشی غربی هرات تا بست در دست ایشان بود. باری سلطان غزنوی که جنبه روحانیت در وی قوی بود در سال 465 بطرف تخارستان لشکر کشید و علیه سلجوقیان جنگ و برخی جاها را از آنها باز ستاند.

آیا کشف مسکوکات او از چهار دره قندوز که از نظر موقعیت جغرافیائی قلب تخارستان شمرده میشود با این حمله ها کدام ارتباطی دارد؟ به ظاهر کدام ارتباطی معلوم نمیشود ولی چون جنگ ها مخارج گزافی را ایجاب میکند از احتمال بیرون نیست که مسکوکات طلائی مذکور مقارن سال لشکر کشی به تخارستان بدانجا برده شده باشد. بهر حال این موضوع از روی تاریخ ضرب سکه روشن خواهد شد. مسکوکات طلائی سلطان ابراهیم که در موزه کابل موجود است در سال 455 ه.ق. بضرب رسیده و وزن آنها 4.8 گرام و قطر آنها 25 میلی متر است و در روی سکه او «**لا اله الا الله وحده لا شریک له. القایم بامر الله**» و در پشت آن «**نصیرالدوله و ظهیر الملّه ابراهیم**» نوشته میباشد.

نصیرالدوله و ظهیرالملّه القاب سلطان ابراهیم غزنوی بود. در پشت سکه های طلائی که تازه از چهار دره قندوز کشف شده است اسمش بصورت: «**ابراهیم بن مسعود**» هم خوانده میشود. /8 ثور 1338